

Remissyttrande

Socialdepartementet

Datum 2025-08-26

Diarienummer RS 2025-02605

Ert diarienummer S2025/00922

Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48)

Generella utgångspunkter kring utredningens förslag

Västra Götalandsregionen (VGR) ställer sig bakom förslaget att en ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder införs som kompletterar gällande smittskyddslagstiftning inför en pandemi eller annan omfattande smittspridning. Sådan författningsberedskap saknades vid covid-19-pandemin vilket blev tydligt. Det verkar som en lämplig ordning att lagen är beslutad, och i kraft men att den måste aktiveras av regeringen för en viss sjukdom och underställas riksdagens prövning. VGR ställer sig vidare bakom att smittskyddslagen justeras för att uppnå stärkt beredskap och flexibilitet. Vidare är det positivt med förslaget om en nationell strategi för att nå samhällets gemensamma mål vid en pandemi.

VGR stödjer utredningens förslag att det är ansvarsprincipen som ska råda och att det inte behövs en särskild handlingsprincip.

Utredningen presenterar en tydlig ambitionshöjning avseende bland annat testning, smittspårning och lagerhållning. En förutsättning för genomförande av denna ambitionshöjning är att staten tar ansvar för ersättningar genom att finansieringsprincipen är gällande och föreslagna statsbidrag tillhandahålls vid stor smittspridning alternativt pandemi.

Specifika inspel

4.4 Nästa pandemi kommer sannolikt orsakas av ett nytt luftvägsvirus

Utredningen bör beakta risken för andra typer än luftburen smitta. Även risker för spridning vid en antagonistisk händelse bör beaktas. Som lagen är utformad idag verkar den ta sikte på åtgärder till följd av en luftburen smitta, vilket VGR ser som en brist.

6.4 Överväganden om en särskild handlingsprincip för smittskyddsåtgärder

VGR stödjer utredningens förslag att det är ansvarsprincipen som ska råda och att det inte behövs en särskild handlingsprincip. Det ingår i ansvarsprincipen att berörda aktörer ska agera proaktivt och vara beredda att vidta nödvändiga åtgärder vid en krissituation.

7.1 Regionernas skyldighet att upprätthålla beredskap inom smittskyddet bör tydliggöras

Förslagen innebär en viss inskränkning i kommuners och regioners självbestämmande, exempelvis gemensam rättslig grund för pandemiplan som ska fattas av fullmäktige, att regionerna ska säkerställa att de har den kapacitet och lagerhållning som beredskapen kräver och interoperabla IT-system. Utifrån syftet, det vill säga att på ett effektivt sätt motverka och förebygga omfattande samhällelig smittspridning i en pandemi, ställer sig VGR bakom dessa förslag. Dessa inskränkningar i det kommunala självstyret framstår som proportionerliga och nödvändiga i en pandemi (jfr även konsekvensanalyserna under 14.5.1).

7.5.2 Det bör vara möjligt att göra undantag från skyldigheten att utreda sjukdomsfall

Utredningen skriver i ändringen 7 a § i smittskyddslagen att Regeringen får i fråga om en viss sjukdom på vilken bestämmelserna om samhällsfarliga sjukdomar är tillämpliga meddela föreskrifter om undantag från bestämmelserna om skyldigheten att söka läkare och om läkarundersökning, provtagning och anmälan enligt 1 §. VGR ställer sig bakom detta förslag, då det gör det möjligt att genomföra storskalig testning utan att för den skull belasta behandlande läkare inom hälso- och sjukvården, och behöva ta konsekvenserna av all den undanträngningseffekt som den belastningen skulle medföra. Kontakten med sjukvården kan till exempel tas via e-tjänst eller en särskilt angiven provtagningsenhet. Annars blir det som under pandemin; risk för att befintlig lag inte går att följa vid stor smittspridning.

7.6 Hälsokontroller vid inresa

VGR ser ett behov av förtydligande om vad en hälsokontroll kan innefatta (temperaturkontroll, kroppsinspektion, provtagning), vem som utför densamma och hur ovillighet att medverka till undersökning och provtagning ska hanteras. Ett sådant förtydligande bör inte nödvändigtvis stå i lag, men behöver tydliggöras i förarbeten eller i lämpliga föreskrifter.

7.6.6 Tillgången till karantänsplatser bör säkerställas

VGR håller med utredningen om att tillgång till karantänsplatser kräver nationell samordning och finansiering. Detta kan kräva ytterligare författningsändringar för att genomföra nödvändigt samarbete och informationsutbyte mellan regionerna.

8.5.1 Regionerna har ansvaret för testning och smittspårning

Det finns ett behov av förtydligande avseende ansvar för utförandet av testning av personer som har kommunal hälso- och sjukvård och vem som ska genomföra testning av personer som inte har kommunal hälso- och sjukvård, såsom personer med hemtjänstinsatser. Erfarenheter från covid-19 visar att detta inte fungerade optimalt.

8.8.4 Regionerna ska säkerställa viss lagerhållning av sjukvårdsprodukter för diagnostik

Utredningen föreslår att regionerna ska säkerställa en lagerhållning av sjukvårdsprodukter för den provtagning och laboratorieanalys som krävs för beredskap inom smittskyddet samt att regeringen har rätt att meddela föreskrifter om innehåll och omfattning i sådan lagerhållning i upp till tre månader. Intentionen i detta förslag är god, men en utmaning är att förutse vilka produkter som ska lagerhållas och att det är korta hållbarhetstider på flera produkter, såsom reagens. VGR ställer sig bakom förslaget men önskar också att ekonomisk täckning utifrån finansieringsprincipen ska tillämpas på detta arbete; inte bara materialet.

8.8.5 Regeringens föreskrifter om lagerhållning bör baseras på underlag från berörda aktörer

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen i nära samverkan med Folkhälsomyndigheten och regionerna tar fram underlag över vilka sjukvårdsprodukter som kan vara aktuella att lagerhålla för högst tre månaders normalförbrukning samt att beräkna kostnaderna för aktuella sjukvårdsprodukter. VGR föreslår att vid utredning av lagerhållning bör volymer och sortiment konkretiseras tydligare. Specifikt materiel definieras där färre artiklar med lång hållbarhet prioriteras, och volymnivåer som ska lagerhållas inte relateras till månader av normalförbrukning, utan i stället relateras till förväntad förbrukning av respektive materiel under 3 månaders pandemi/epidemi samt befolkningsunderlag.

När regeringen meddelar föreskrifter av detta slag måste det komma tillsammans med erforderlig ekonomisk ersättning.

8.9.5 Förbättrade system och digitala verktyg behövs för storskalig smittspårning

VGR är positiv till att Folkhälsomyndigheten får i uppdrag att samordna uppdraget om att utveckla digitala verktyg och förbättrade system för att snabbt kunna skala upp smittspårning vid storskalig smittspridning. Arbetet behöver ske i nära samarbete med regionerna som har det ordinarie uppdraget att tillhandahålla och utveckla system för smittspårning i normalläge. Utvecklingen av system behöver också ske med beaktande av att smittspridning och yttre hot av antagonistisk karaktär, såsom cyberattacker, kan ske samtidigt.

8.11.1 Staten bör finansiera utveckling av IT-system, data och digitala verktyg för att uppnå nationell interoperabilitet

VGR delar utredningens analys och bedömning att kostnaderna för utveckling av IT-system, data och digitala verktyg för testning innebär en ambitionshöjning för att uppnå nationell interoperabilitet. Utvecklingen bör ske i nära samarbete med Inera och med regionerna och som har ansvaret för IT-system, data och digitala verktyg i ordinarie arbete.

8.11.2 Staten bör finansiera regionernas skyldighet att lagerhålla sjukvårdsprodukter för storskalig testning

VGR håller med utredningens förslag att staten bör finansiera regionernas skyldighet att lagerhålla sjukvårdsprodukter för storskalig testning.

9. Kompletterande åtgärder

VGR ser behov av nationell samordning när hemisolering bedöms viktig, som exempelvis hushållskontakt eller karantän efter utlandsvistelse (som inte täcks av extraordinära smittskyddsåtgärder i SML 3 kap 8–9 §§). Exempelvis är det viktigt med jämlika ersättningsmodeller gällande smittbärarpenning, karensdagar och problem med otrygga anställningsformer. Det behövs ett förtydligande om vad Folkhälsomyndigheten ska ansvara för jämfört med smittskyddsläkarnas regionala informationsansvar. Kommunikationen måste vara tillgänglig och begriplig för alla befolkningsgrupper – bland annat med hänsyn till språkkunskaper.

10. Information om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

VGR tillstyrker att kraftfull datainhämtning behövs för att följa pandemin i realtid inkluderande högupplöst data avseende olika befolkningsgrupper (mer detaljerat än på kommunal nivå) nationellt system för övervakning av sjukhusvård inklusive SÄBO och liknande vård/boendeformer. Detta vore även värdefullt för att snabbt kunna se förändringar i sjukfrånvaro i skolor och på arbetsplatser.

13. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utredningen föreslår att författningsförslagen bör träda i kraft den 1 september 2026 och att föreskrifter bedöms kunna komma att gälla samtidigt. Utredningen anger även att det inte behövs några övergångsbestämmelser. VGR vill understryka att det finns utmaningar att ha ett ikraftträdande av lagen och samtidigt komma med dimensionerande föreskrifter som direkt börjar att gälla, exempelvis för området försörjningsberedskap. Som anges i propositionen *Hälso- och sjukvårdens beredskap* 2024/25:167 är det viktigt att krisberedskapen behöver byggas utifrån långsiktiga förutsättningar och behöver bli en integrerad del av regioner och kommuners verksamhet. Det behöver alltså finnas en förutsägbarhet vad förskrifterna kommer innehålla i god tid innan de börjar gälla, alternativt innehålla tydliga övergångsbestämmelser.

Regionstyrelsen

Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson

Regionstyrelsens ordförande

Ann-Charlotte Järnström

Regiondirektör